

scens et confitens, audire meruit: *Et Dominus transtulit a te peccatum tuum (II Reg. xii, 13)*. Porro in sanctificationis odore Paulus currere se testatur, cum Christi se imitatore esse gloriatur, dicens ad discipulos: *Estote imitatores mei, sicut et ego Christi (I Cor. xi, 1)*. Cucurrerunt et omnes qui aiebant: *Ecce nos reliquimus 1338 omnia, et secuti sumus te (Matth. xix, 27)*. Desiderio quippe sequendi Christum reliquerant omnia. Hortatur generaliter universos ad eundem odorem ista sententia: *Qui se dicit in Christo manere, debet, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare (I Joan. ii, 6)*. Jam qui in odore cucurrerint passionis, si audire vis, universos martyres accipe. En quatuor unguenta assignata habetis; primum, sapientiæ; secundum, justitiæ; tertium, sanctificationis; quartum, redemptionis. Tenete nomina, percipite fructum; et compositionis modum, vel numerum specierum, quibus confecta sunt, nolite requirere. Non enim facile in sponsi unguentis hæc præsto esse possunt nobis, quemadmodum in superioribus illis sponsæ fuerunt. In Christo nempe rerum plenitudo est sine numero, et sine modo. Nam et sapientiæ ejus non est numerus (*Psal. cxxvi, 5*); et justitia ipsius sicut montes Dei (*Psal. xxxv, 7*), sicut montes æterni; et sanctitas singularis, et redemptio inexplicabilis.

10. Dicendum et hoc, quia frustra hujus sæculi sapientes de quatuor virtutibus tam multa disputaverunt, quas tamen apprehendere omnino nequiverunt, cum illum nescierint, qui factus est nobis a Deo sapientia docens prudentiam; et justitia delicta donans; et sanctificatio, in exemplum temperantiæ continenter vivens; et redemptio, in exemplum patientiæ fortiter moriens. Forsitan dicit aliquis: Cætera bene conveniunt, sed sanctificatio ad temperantiam minus proprie referri videtur. Ad quod respondetur primum, id esse continentiam, quod temperantiam. Deinde usitatum in Scripturis, sanctificationem pro continentia seu munditia poni. Denique quid illæ apud Moysen tam crebræ sanctificationes aliud erant, quam quædam purificationes hominum temperantium se a cibo, a potu, concubitu, hisque similibus? Sed audi ipsum præcipue Apostolum, quam familiare habeat vel uti, vel usurpare sanctificationem in hoc sensu. *Hæc est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut sciat unusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificatione et non in passione de siderii; item: Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem (I Thess. iv, 3-7)*. Liquet quod sanctificationem pro temperantia ponit.

11. Educto itaque in lucem quod subobscurum videbatur, redeo ad id unde digressus eram. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis? Ubinam, quæso, vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Unde vera justitia, nisi de Christi misericordia? Ubi vera temperantia, nisi in Christi vita? Ubi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergo qui ejus doctrina imbuti sunt, prudentes

dicendi sunt; soli justi, qui de ejus misericordia veniam peccatorum consecuti sunt; soli temperantes, qui ejus vitam imitari student; soli fortes, qui ejus patientiæ documenta fortiter in adversis tenent. Incassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat, quam a Domino virtutem: cujus doctrina, seminarium prudentiæ; cujus misericordia, opus justitiæ; cujus vita, speculum temperantiæ; cujus mors, insigne est fortitudinis. Ipsi honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen

SERMO XXIII.

De tribus modis contemplationis circa Deum, sub figura trium cellarum.

1. *Introduxit me rex in cellaria sua*. Ecce unde odor, ecce quo curritur. Dixerat quia currendum, et in quo currendum; sed quo currendum esset, non dixerat. Ergo ad cellaria curritur, et curritur in odore qui ex ipsis procedit, sponsa illa solita sua sagacitate præsentiente, et cupiente in ipsius plenitudinem introduci. Verum de cellariis his quid sentiendum putamus? Cogitemus ea interim loca quædam redolentia penes sponsum, plena odorem, referta deliciis. In istiusmodi nempe officina 1339 potiora quæque ex horto, sive ex agro servanda reponuntur. Illuc ergo pariter currunt. Qui? Spiritu ferventes animæ. Currit sponsa, currunt adolescentulæ; sed quæ amat ardentius, currit velocius, et citius pervenit. Perveniens, non dico repulsionem, sed nec cunctationem patitur. Sine mora aperitur ei, tanquam domesticæ, tanquam charissimæ, tanquam specialiter dilectæ, et singulariter gratæ. Adolescentulæ autem quid? Sequuntur a longe; neque enim, cum adhuc infirmæ sint, pari possunt devotione cum sponsa currere, nec ipsius omnino imitari desiderium et fervorem; ideoque tardius pervenientes, foris remanent. At charitas sponsæ non quiescit, neque insolescit, ut assolet, successibus suis, ut eas obliviscatur, consolans magis et hortans ad patientiam, quatenus æquanimiter et sui ferant repulsam, et illius absentiam. Denique et nuntiat eis gaudium quod percepit, non ob aliud sane, nisi ut sibi congaudeant, dum confidunt minime alienum fore a se, quidquid gratiæ matri accesserit. Nam nec illa ita proficere curat, quo ipsarum negligat curam; nec juvandos suos profectus putat illarum damno. Quocumque proinde meritorum prærogativa tollatur ab illis, charitate absque dubio et pia sollicitudine necesse est eam semper esse cum illis. Oportet denique eam sponsum suum imitari, et petentem nimirum cœlos, et nihilominus in terris cum suis se fore usque ad consummationem sæculi pollicentem. Sic et ista, quantumvis proficiat, quantumlibet promoveatur; cura, providentia atque affectu ab his, quas in Evangelio genuit, nunquam amovetur, nunquam sua viscera obliviscitur.

2. Dicitur itaque eis: *Gaudete, confidite. Introduxit me rex in cellaria sua [alias, cubiculum]*: putate et vos pariter introductas. Sola introducta videor; sed

soli non proderit. Vestrum omnium est, meus omnis profectus: vobis proficio, vobiscum partibor quidquid plus forte vobis meruero. Vis indubitanter scire quia in hoc sensu et affectu locuta sit? Audi quid illæ respondeant. *Exsultabimus et lætabimur in te*. In te, inquit, *exsultabimus et lætabimur*: nam in nobis necdum meremur. Et addunt, *Memores uberum tuorum*, hoc est, æquanimiter sustinemus dum venias, scientes te plenis ad nos reversuram uberibus. Tunc nos confidimus exsultare et lætari, memores interim uberum tuorum. Quod adjungunt, *super vinum (Cantic. i, 3)*, significant se adhuc quidem pro sui imperfectione carnalium desideriorum, quæ vino designantur, recordatione pulsari: vinci tamen eadem desideria memoria abundantæ suavitatis, quam jam ex uberibus fluentem expertæ sunt. Dicerem de uberibus, si non me satis dixisse superius meminisset (serm. 9). Nunc vero vides quomodo de matre præsumunt, quomodo ejus lucra et gaudia sua reputant, propriæ repulsæ injuriam illius introductione consolantes. Minime ita confiderunt, nisi matrem agnoscerent. Audiant hoc prælati, qui sibi commissis semper volunt esse formidini, utilitati raro. Erudimini, qui judicatis terram. Discite subditorum matres vos esse debere, non dominos; studete magis amari, quam metui: et si interdum severitate opus est, paterna sit, non tyrannica. Matres fovendo, patres vos corripiendo exhibeatis. Mansuescite, ponite feritatem; suspendite verbera, producite ubera; pectora lacte pinguescant, non typho turgeant. Quid jugum vestrum super eos aggravatis, quorum potius onera portare debetis? Cur morsus a serpente parvulus fugit conscientiam sacerdotis, ad quem eum magis oportuerat tanquam ad sinum recurrere matris? Si spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis; considerans unusquisque se ipsum, ne et ipse tentetur (*Galat. vi, 1*). Alioquin ille *in peccato suo morietur: sanguinem autem ejus, ait de manu tua requiram (Exech. iii, 20)*. Sed hæc alias.

3. Nunc quoniam litteræ consequentia ex his quæ prætaxavimus manifesta est, videamus jam de cellaris 1340 quid spiritualiter sentire debeamus. In consequentibus mentio fit etiam de horto et de cubiculo, quæ ambo nunc adjungo istis cellaris, et in præsentem disputationem assumo: nam simul tractata melius ex invicem innotescunt. Et quæramus, si placet, tria ista in Scripturis sanctis, hortum, cellarium, cubiculum. In ipsis nempe libenter Deum sitiens anima versatur et moratur, sciens se ibi absque dubio inventuram quem sitit. Sit itaque hortus simplex ac plana historia; sit cellarium moralis sensus; sit cubiculum arcanum theoricæ contemplationis.

4. Et primum quidem historiam ad hortum puto non immerito deputari, quod in ea inveniantur viri virtutum, tanquam ligna fructifera in horto sponsi et in paradiso Dei, de quorum bonis actibus ac moribus quot sumis exempla, tot carpis poma. An forte

quis ambigat Dei esse plantationem bonum hominem? Audi sanctum David de virto bono quid canat. *Erit, ait, tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, et folium ejus non defluet (Psal. i, 3)*. Audi Jeremiam eodem spiritu concinentem, et eisdem pene verbis. *Erit tanquam lignum, inquit, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod ad humorem mittit radices suas, et non timebit cum venerit æstus (Jerem. xvii, 8)*. Item Propheta: *Justus ut palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur (Psal. xci, 13)*. Et de se ipso: *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei (Psal. li, 10)*. Est ergo historia hortus, et ipsa tripartita. Continentur namque in ea cœli et terræ creatio, reconciliatio, et reparatio. Creatio quidem, tanquam horti satio sive plantatio. Reconciliatio autem, quasi germinatio satorum vel plantatorum. Tempore nempe suo rorantibus cœlis desuper, et nubibus pluentibus justum, aperta est terra et germinavit Salvatorem (*Isai. xlv, 8*), per quem facta est cœli terræque reconciliatio. Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum (*Ephes. ii, 14*), pacificans in sanguine suo quæ in terris sunt, et quæ in cœlis (*Coloss. i, 20*). Porro reparatio futura est in fine sæculi. Erit enim cœlum novum, et terra nova: et colligentur boni de medio malorum, tanquam fructus de horto, in Dei promptuaria reponeudi. *In die illa, ut scriptum est, erit germen Domini in magnificentia et gloria, et fructus terræ sublimis (Isai. iv, 2)*. Habes igitur tria tempora in horto historici sensus.

5. In Morali quoque disciplina tria æque advertere est, cellas quasi tres in cellario uno. Et idcirco forsitan pluraliter *cellaria* dixit, et non cellarium, cellarum videlicet hunc numerum cogitans. Infra denique introductam se gloriatur in *cellam vinariam (Cantic. ii, 4)*. Nos ergo, quia legimus: *Da occasionem sapienti, et sapientior erit (Prov. ix, 9)*: habentes occasionem ex vocabulo quod Spiritus sanctus cellæ huic censuit imponendum reliquis quoque duabus nomina imponamus, aromaticam uni, et unguentariam alteri. Causas horum vocabulorum videbimus postea. Nunc autem advertite cuncta apud sponsum salubria, cuncta suavia reperiri; vinum, unguenta, aromata. *Vinum, Scriptura teste, lætificat cor hominis (Psal. ciii, 15)*. Exhilarari nihilominus faciem in oleo legis (*ibid.*), quo utique pulveris pigmentorum infunditur, ut unguenta fiant. Aromata non modo grata suavitate odoris, sed vi quoque medendi utilia sunt. Merito se introductam illuc exsultat sponsa, ubi tanta redundat ubertas gratiæ.

6. Sed habeo et alia nomina puto et evidentiorum sui gerentia rationem. Et ut suo ordine nominentur, primam nuncupaverim discipline; secundam, naturæ; postremam, gratiæ. In priori discis juxta ethicæ partis rationem inferior esse, in sequenti par, in posteriore superior: hoc est, sub alio, cum alio, super alium; vel sic, subesse, coesse, præesse. Pri-

mo ergo discis esse discipulus, secundo socius, tertio et magister. Et quidem omnes homines natura æquales genuit. At quoniam bono naturæ in moribus superbia depravato, facti sunt homines æqualitatis impatientes, contententes invicem superiores **1341** constitui, atque alterutrum supergredi cupientes, et inanis gloriæ cupidi, invicem invidentes, invicem provocantes: primo omnium in cella priori, jugo disciplinæ insolentia morum domanda est, quousque duris ac diutinis seniorum attrita legibus humilietur et sanetur cervicosa voluntas, bonumque in se naturæ, quod superbiendo amiserat, obediendo recipiat; dum solo jam naturali affectu, non metu disciplinæ, cum universis naturæ suæ sociis, id est cum omnibus hominibus, socialiter, quantum in se est, quieteque sese habere didicerit, in cellam tandem naturæ transiens, experiensque quod scriptum est: *Ecce quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum? sicut unguentum in capite* (Psal. cxxxii, 1, 2). Accedit nimirum disciplinatis moribus, tanquam tritis speciebus, oleum lætitiæ, bonum naturæ; et fit unguentum bonum atque jucundum. Quo quasi unctus reditur homo suavis et mitis, homo sine querela, neminem circumveniens, neminem concutiens, neminem lædens, nemini se superextollens aut præferens, insuper et libenter communicans in ratione dati et accepit.

7. Puto, si bene intellexisti utriusque cellæ proprietates, non incongrue me hanc unguentariam, illam aromaticam appellasse testaberis. In illa denique, sicut pigmentorum vires atque fragrantiam pistilli extorquet et exigit violenta contusio, sic rectorum morum elicit quodammodo et exprimit naturalem vim vis Magisterii, et distinctio disciplinæ. In hæc autem voluntariæ et tanquam innatæ affectionis grata mansuetudo sponte officiosa currit, instar plane unguenti quod est in capite, ad levem caloris tactum descendens ac diffuentis per totum. Itaque in cella disciplinæ, tanquam siccae ac simplices aromatum species continentur, et inde aromaticam eam denominandam putavi. In ea vero quæ naturæ dicta est, quoniam jam quasi confecta repuntur et servantur unguenta, nihilominus ex re nomen et ipsa accepit, ut unguentaria nuncupetur. Nam vinariam quoque cellam, non aliam sane sui nominis arbitror ferre rationem, nisi quod in ea vinum zeli in charitate ferventis reconditur. Nec debet omnino præesse aliis, qui in eam necdum meruit introduci. Oportet prorsus hoc vino æstuet, qui aliis præsidet, quemadmodum Doctor Gentium æstuabat, quando dicebat: *Quis infirmatur, et ego non infirmor quis scandalizatur, et ego non uror!* (II Cor. xi, 29.) Alioquin improbe satis præesse affectas, quibus prodesse non curas; et quorum non zelus salutem, subjectionem nimis ambitiose vindicas tibi. Hanc ego cellam quoque gratiæ nominavi; non quod absque gratia vel reliquis duas obtinere omnino quis possit, sed ob plenitudinem quæ singulariter in ista percipitur. Denique, *plenitudo legis est charitas; et, qui diligit fratrem, legem implevit* (Rom. xiii, 10, 8).

8. Vidisti rationem vocabulorum; vide et differentiam cellarum. Nec enim paris facilitatis seu facultatis ejusdem est, petulantes vagosque sensus atque intemperantem carnis appetitum magistri comprimere metu, ac rigida disciplinæ cohibere censura; et spontaneo affectu bene cum sociis convenire; castigatis sub ferula vivere moribus, et sola Magistra voluntate gratum paribus gerere morem. Nam neque unius rursus quis dicat esse meriti, uniusve virtutis, socialiter vivere, et utiliter præesse. Quam multi denique sub præceptore quieti vivunt, quos si jugo absolvas, videas non posse quiescere, nec se ullo modo æqualibus servare innoxios? Itemque innumeros cernes simpliciter ac sine querela inter fratres conversari, super fratres non solum inutiliter, sed et insipienter et nequiter. Quadam siquidem bona mediocritate contenti sunt qui hujusmodi sunt, sicut eis mensuram gratiæ partitus est Deus; minime quidem egentes magistro, nec **1342** tamen idonei magisterio. Prioribus ergo sequentes quidem in moribus antecellunt; sed utrisque superiores existunt, qui superiores esse sciunt. Denique et accipiunt in promissione qui bene præsent, constitui super omnia bona Domini sui (Matth. xxiv, 48). At pauci profecto qui utiliter; pauciores, qui et humiliter præsent. Facile tamen utrumque adimplet, qui matrem virtutum discretionem perfecte adeptus, vino nihilominus charitatis usque ad contemptum propriæ gloriæ, usque ad sui ipsius oblivionem, et non ad quærenda quæ sua sunt debriatur; quod solo ac miro Spiritus sancti magisterio intra cellam vinariam obtinetur. Virtus siquidem discretionis absque charitatis fervore jacet, et fervor vehemens absque discretionis temperamento præcipitat. Ideoque laudabilis, cui neutrum deest: quatenus et fervor discretionem erigat, et discretio fervorem regat. Ergo taliter oportet esse moratum eum qui præest. Optimum autem in moribus dixerim, et summam disciplinæ hujus perfecte apprehendisse, cui totas has cellas absque offendiculo percurrere et circuire donatum est: qui in nullo prorsus aut resistat prioribus, aut invidet paribus, aut subjectis vel desit in cura, vel in superbia præsit: prælati obediens, sociis congruens, subditis utiliter descendens: quod quidem perfectionis insigne haud dubius sponsæ annuerim. Innuat hoc etiam sermo quem dixit, quia *Introduxit me rex in cellaria sua*, dum non in unam aliquam cellam, sed in cellaria pluraliter se introductam ostendit.

9. Jam cubiculum veniamus. Quid et istud? Et id me præsumo scire quid sit? Minime mihi tantæ rei arrego experientiam, nec gloriolam in prærogativa, quæ soli servatur beatæ sponsæ, cautus juxta illud Græcorum, scire me ipsum; ut sciam etiam cum Propheta, *quid desit mihi* (Psal. xxxviii, 5). Tamen si nihil omnino scirem, nihil dicerem. Quod scio, non invideo vobis, nec subtrabo: quod nescio, doceat vos qui docet hominem scientiam (Psal. xciii, 10). Dixi, et meministis, in theoricæ contemplationis

arcano regis esse quærendum cubiculum. Sed quomodo de unguentis dixisse me scio, multa videlicet et diversa penes sponsum ea esse, nec omnia præsto omnibus, sed sua quibus pro diversitate indulta meritorum: sic quoque non unum puto cubiculum regi esse sed plura. Nam nec una est regina profecto, sed plures; et concubinæ multæ sunt, et adolescentularum non est numerus. Et unaquæque invenit secretum sibi cum sponso, et dicit: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi* (Isai. xxiv, 16). Non omnibus uno in loco frui datur grata et secreta sponsi præsentia, sed ut cuique paratum est a Patre ipsius. Non enim nos eum elegimus, sed ipse elegit nos, et posuit nos; et ubi ab eo quisque positus est, ibi est. Denique mulier una compuncta secus pedes, Domini Jesu sortita est locum (Luc. vii, 38) cum altera suæ devotionis fructum ad caput invenerit (Mat. xxvi, 7), si tamen altera (175). Porro Thomas in latere, Joannes in pectore, Petrus in sinu Patris, Paulus in tercio cælo, secreti hujus gratiam sunt assecuti.

10. Quis nostrum digne distinguere sufficiat has varietates meritorum, vel potius præmiorum? Ne omnino tamen præterieris quod ipsi novimus [alias movimus] videamur; prior mulier stravit sibi in tuto humiliatatis; posterior, in solio spei; Thomas, in solido fidei; Joannes, in lato charitatis; Paulus, in intimo sapientiæ; Petrus, in luce veritatis. Sic ergo apud sponsum mansiones multæ sunt, et sive regina, sive concubina, sive etiam de numero sit adolescentularum congruum, quæque pro meritis accipit ibi locum terminumque, quousque licet in cubiculo contemplando procedere, et introire in gaudium Domini sui, et rimari dulcia secreta sponsi. Quod suo loco distinctius, quantum dignabitur ipse suggerere, demonstrare conabor. Nunc vero id nosse sufficiat nulli adolescentularum, nulli concubinarum, nulli **1343** vel reginarum patere omnino accessum ad secretum illud cubiculi, quod suæ illi columbæ formosæ, perfectæ uni, unicuique sponsus servat. Unde nec ego sane indignor, si non ad illud admittor, præsertim cum constet mihi ne ipsam quidem sponsam interim adhuc ad omne quod vult pervenire

(175) Eadem verba sunt Augustini in Joannem tractatu 9, num 3. An una vel multiplex Maria fuerit, illa videlicet quæ Dominum non semel unxisse legitur et quæ Marthæ soror erat; apud veteres magna fuit controversia, de qua inter alios videndus Jansenius Gandavensis, Concordiæ Evang. cap. 48, ubi id argumentis solide suo more pertractavit. Quidam enim, Græci maxime, inter quos Origenes et Theophylactus, putant fuisse tres diversas mulieres; unam scilicet peccatricem innominatam, de qua Lucæ cap. vii. Alteram quoque innominatam, de qua Matthæi cap. xxvi, et Marci cap. xiv. Tertiam, quæ dicta est soror Marthæ, de qua Joannis cap. xii. Chrysostomus vero, homilia 81, putat duas tantum fuisse; nempe unam eandem quæ semel et iterum unctionis officium Christo legitur impendisse, alteram quæ fuerat soror Marthæ. S. Hieronymus e contrario, in Matthæi cap. xxvi, vult eandem quidem esse eam, quæ unguentum super Christi caput effudit, cum sorore Marthæ; diversam vero ab ea quæ pedes unxit in domo Pharisæi: cui sententiæ

secretum. Denique et flagitat indicari sibi, ubi pascat, ubi cubet in meridiæ (Cantic. i, 6.)

11. Sed audite quousque pervenerim, aut me pervenisse putaverim. Nec enim jactantiæ deputandum est, quod in vestros pando profectus. Est locus apud sponsum, de quo sua jura decernit, et disponit consilia ipse universitatis gubernator, leges constituens omni creaturæ, pondus, et mensuram, et numerum. Et locus iste altus et secretus, sed minime quietus. Nam etsi ipse, quantum in se est, disponit omnia suaviter, disponit tamen; et contemplantem, qui forte eo loci pervenerit, quiescere non permittit; sed mirabiliter, quamvis delectabiliter, rimantem et admirantem fatigat, redditque inquietum. Pulchre utrumque in consequentibus sponsa exprimit, et delectationem videlicet istiusmodi contemplationis, et inquietudinem, ubi et se dormire, et cor suum vigilare fatetur (Cantic. v, 2). Nam in somno quidem suavissimi stuporis, placidæque admirationis, sentire quietem; in vigiliis vero inquietæ nihilominus curiositatis ac laboriosæ exercitationis pati se fatigationem significat. Hinc beatus Job: *Si dormiero, ait, dico, Quando consurgam? et rursus expectabo vesperam* (Job. vii, 4). Sentisne in his verbis sanctam animam velle interdum molestam quodam modo declinare suavitatem, eandemque rursus suavem molestiam affectare? Non enim dixisset, *Quando consurgam*, si ex toto ei quies illa suæ contemplationis placuisset: sed et si ex toto displicisset, non denuo expectasset horam quietis, id est *vesperam*. Non igitur locus est iste cubiculi, ubi nequaquam per omnem modum quiescitur.

12. Est item locus, de quo super rationalem reprobam quidem creaturam immobilis vigilat secretissima et severissima animadversio justi judicis Dei, terribilis in consiliis super filios hominum. Cernitur, inquam, a timorato contemplatore hoc loco Deus, justo, sed occulto judicio suo, reproborum nec diluens mala, nec acceptans bona; insuper et corda indurans, ne forte doleant, et resipiscant, et convertantur, et sanet eos. Et hoc non absque certa et æterna ratione, quod tanto formidolosius

S. Ambrosius super Lucam favere videtur. Unam ubique admittit Gregorius Magnus, cui plerique suffragantur. Ambrosius in Lucam, ubi non repugnat quominus diversæ censeantur, scribit interea posse eandem videri, quæ diversa fuerit tantum pro temporis et meriti diversitate, « ut adhuc illa peccatrix sit, jam ita perfectior. Etsi enim, » inquit, « personam non mutat Ecclesia vel anima, tamen mutat profectum. » Quidquid sit, Bernardus idem dubium movet sermone 12 in Cantica: at sermone 3 in Assumptione, num. 2, disertè asserit, eandem esse, de qua agitur Lucæ cap. vii, cum ea de qua Matthæi cap. xxvi, et Marci cap. xvi, atque Joannis xii. Ita enim habet: « Vide prærogativam Mariæ, quem in omni causa habeat advocatum. Indignatur siquidem Pharisæus » (nimirum Lucæ cap. vii), « conqueritur soror » (Joannis cap. xii), « etiam discipuli murmurent » (Matthæi cap. xxvi, et Marci cap. xiv), « ubique Maria tacet, et pro ea loquitur Christus. » Lege Vossium, Harmoniæ evangelicæ lib. i, cap. 3, et alios interpretes.

constat esse, quanto immobilis fixum exstat in aeternitate. Pavendum valde quod in propheta de huiusmodi legimus, ubi loquens ad angelos suos Deus sic ait: *Misereamur impio*. Quibus paventibus atque quærentibus, *Non ergo discet facere justitiam?* Non, inquit; subdicens causam: *In terra, ait, sanctorum iniqua gessit; et non videbit gloriam Domini* (Isai. xxvi, 10). Timeant clerici, timeant ministri Ecclesiæ, qui in terris sanctorum quas possident, tam iniqua gerunt, ut stipendiis, quæ sufficere debeant, minime contenti, superflua quibus egeni sustentandi forent, impie sacrilegeque sibi retineant; et in usus suæ superbiæ atque luxuriæ victum pauperum consumere non vereantur, duplici profecto iniquitate peccantes, quod et aliena diripiunt, et sacris in suis vanitatibus et turpitudinibus abutuntur.

13. Talibus ergo cum impræsentiarum parcere ac misereri, ne in æternum parcat, cujus iudicia abyssus multa, advertitur; quis hoc loco requiem quærat? Habet hæc visio tremorem (*alias, terrorem*) iudicii, non securitatem cubiculi. Terribilis est locus iste, et totius expertis quietis. Totus inhorruui, si quando in eum raptus sum, illam apud me replicans cum tremore sententiam: *Quis scit si est dignus amore, an odio?* (Eccle. ix, 4). Nec mirum si titubo ego ibi (folium utique quod a vento rapitur, et stipula sicca (Job. xiii, 25), ubi et maximus ille contemplator suos quoque fatetur pene motos fuisse pedes, pene effusus gressus; et dicebat: *Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns*. Quare? *In labore, inquit, hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur; 1311 ideoque tenuit eos superbia* (Psal. lxxii, 3-6), ne humiliantur ad pœnitentiam, sed damnentur propter superbiam cum superbo diabolo et angelis ejus. Nam qui in labore hominum non sunt, in labore dæmonum profecto erunt, dicente iudice: *Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 41). Est tamen Dei locus et iste, plane non aliud quam domus Dei, et porta cœli. Hic nempe timeri dicitur Deus; hic sanctum et terribile nomen ejus, tanquam ingressus gloriæ: *Initium plane sapientiæ timor Domini* (Psal. cx, 9 10).

14. Nec te moveat, quod initium sapientiæ huic demum loco dederim, et non priori. Ibi quippe in quodam quasi auditorio suo docentem de omnibus magistræ audimus Sapientiam, hic et suscipimus; ibi instrui quidem, sed hic afficimur. Instructio doctos reddit, affectio sapientes. Sol non omnes, quibus lucet, etiam calefacit; sic Sapientia multos, quos docet quid sit faciendum, non continuo etiam accendit ad faciendum. Aliud est multas divitias scire, aliud et possidere; nec notitia divitem facit, sed possessio. Sic prorsus, sic aliud est nosse Deum, et aliud timere; nec cognitio sapientem, sed timor facti, qui et afficit. Tunc, sapientem dixeris, quem

(176) Eodem sensu in libro de Gratia et Libero

A sua scientia inflat? Quis illos sapientes nisi insipientissimus dicat, qui cum cognovissent Deum, non anquam Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt? Ego magis cum Apostolo sentio, qui insipiens eorum manifeste pronuntiat (Rom. i, 21). Et bene *initium sapientiæ timor Domini*; quia tunc primum Deus animæ sapit, cum eam afficit ad timendum, non cum instruit ad sciendum. Times Dei justitiam, times potentiam; et sapit tibi justus et potens Deus, quia timor sapor est. Porro sapor sapientem facit, sicut scientia scientem, sicut divitiæ divitem. Quid ergo prior locus? Tantum præparat ad sapientiam. Illic præpararis ut hic initiaris. Præparatio, rerum cognitio est. Verum hanc facillime sequitur elationis tumor, si non reprimat timor, ut merito dicatur: *Initium sapientiæ timor Domini*, qui se pesti insipientiæ primus opponit. Ibi itaque quidam accessus est ad sapientiam, hic et ingressus. Porro nec hic, nec ibi speculanti perfecta est quies; quia illic Deus apparet tanquam sollicitus, hic tanquam turbatus. Non ergo cubiculum quæsieris in his locis, quorum alter auditorium quasi docentis, alter prætorium iudicis magis apparet.

15. Sed est locus, ubi vere quiescens et quietus cernitur Deus; locus omnino, non iudicis, non magistræ, sed sponsi: et qui mihi quidem, nam de aliis nescio, plane cubiculum sit, si quando in illum contigerit introduci. Sed, heu! rara hora, et parva mora! Clare ibi agnoscitur misericordia Domini ab æterno, et usque in æternum super timentes eum. Et felix qui dicere potest: *Particeps ego sum omnium timentium te, et custodientium mandata tua* (Psal. cxviii, 63) Stat propositum Dei, stat sententia pacis super timentes eum, ipsorum et dissimulans mala, et remunerans bona: ut miro modo eis non modo bona, sed et mala cooperetur in bonum. O solus vere beatus cui non imputabit Dominus peccatum! (Psal. xxxi, 2). Nam qui non habuerit peccatum, nemo. Omnis enim peccaverunt et omnes egent gloria Dei (Rom. iii, 23). Quis accusabit tamen adversus electos Dei? (Rom. viii, 33.) Sufficit mihi ad omnem justitiam solum habere propitium, cui soli peccavi. Omne quod mihi ipse non imputare decreverit, sic est quasi non fuerit. Non peccare. Dei justitia est; hominis justitia, indulgentia Dei. Vidi hæc, et intellexi illius sententiæ veritatem: *Omnis qui natus est ex Deo, non peccat; quia generatio cœlestis servat eum* (I Joan. iii, 9). Generatio cœlestis, æterna prædestinatio est, qua electos suos Deus dilexit et gratificavit, in dilecto Filio suo ante mundi constitutionem, sic in sancto apparentes sibi, ut viderent virtutem suam, et gloriam suam, quo ejus forent consortes hæreditatis cujus, et apparerent conformes imaginis. Hos ergo adverti quasi **1315** nunquam peccasse; quoniam etsi qua deliquisse videntur in tempore, non apparent in aeternitate; quia charitas Patris ipsorum cooperit multitudinem peccatorum (176). Et dixit

Arbitrio, num. 29, peccata prædestinatorum dicun-

beatos, *quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata* (Psal. xxxi, 1); cum subito tanta mihi quoque de me suborta fiducia et infusa lætitia est, quantus certe in loco horroris, id est in loco secundæ visionis, non præcesserat timor, ita ut mihi visus sim tanquam unus ex illis beatis esse. O si durasset! Iterum, iterumque visita me, Domine, in salutari tuo, ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ (Psal. cv, 4, 5).

16. O veræ quietis locus, et quem non immerito cubiculi appellatione censuerim! in quo Deus, non quasi turbatus ira, nec velut distentus cura prospicitur; sed probatur voluntas ejus in eo bona, et beneplacens et perfecta. Visio ista non terret, sed muleet; inquietam curiositatem non excitat, sed sedat; nec fatigat sensus, sed tranquillat. Hic vere quiescitur. Tranquillus Deus tranquillat omnia; et quietum aspicere, quiescere est. Cernere et regem post diurnas forensium quasi lites causarum, dimissis a se turbis, curarum molestias declinantem, petentem de nocte diversorium, cubiculum introeuntem cum paucis, quos hoc secreto et hac familiaritate dignatur, eo certe securius, quo se secretius quiescentem; eo serenius se habentem quo placidius solos intuentem quos diligit. In hoc arcanum et in hoc sanctuarium Dei si quem forte vestrum aliqua hora sic rapi et sic abscondi contigerit, ut minime avocet aut perturbet vel sensus agens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel ea certe, quæ difficilius amovetur, irruentia imaginum corporearum phantasmata: poterit quidem hic, cum ad nos redierit, gloriari et dicere: *Introduxit me rex in cubiculum suum* (Cant. i, 3). Quod tamen an ipsum sit de quo exsultat sponsa, non temere affirmaverim. Est tamen cubiculum, et cubiculum regis; quia nimirum de tribus, quos triplici assignavimus visioni, solus factus est in pace locus iste. Ut enim aperte monstratum est, et in priori exigua, et in secundo nulla percipitur quies: cum et illic apparet admirabilis, ad indagandi studium exerceat curiositatem; et hic innotescens terribilis, infirmitatem concutiat. At vero tertio isto in loco, non plane terribilis, nec tam admirabilis quam amabilis apparere dignatur, serenus et placidus, suavis et mitis, et multæ misericordiæ omnibus intuentibus se [*alias, invocantibus se*].

17. Jam ut horum quæ de cellario, horto, cubiculo, longiori sunt disputata sermone, memoria vestra tur « abscondi in charitate, » nempe Dei. Confer sermonem 4 de Diversis, num. 5, et sermonem 4 de Septuagesima, cum notis.

(177) Habitus anno 1138, composito schismate, post suum ex Italia reditum.

(177) Ab initio sermonis ad hunc locum insignis est in scriptis diversitas. In quibusdam omissis hoc exordium, sermo ita incipit: *Recti diligunt te. Et hoc cui potissimum personæ congruere judicamus? Si adolescentulis, matri sine dubio id loquuntur, si quidem cum dixissent ei, Exsultabimus et lætabimur in te, memores uberum tuorum super vinum, continuo sermone hoc quoque inferunt: Recti, etc. Alii scripti nostram lectionem habent. Ex hac varietate*

A compendium teneat; mementote trium temporum, trium meritorum, trium quasi præmiorum. In horto advertite tempora, merita in cellario, præmia in triplici illa contemplatione cubiculum inquirentis. Et de cellario quidem ista sufficiant. Porro de horto vel cubiculo si qua addenda, aut alia forte quam dicta sunt, modo advertenda occurrerint, loco suo non prætereamus. Sin autem, sufficiant quæ dicta sunt, et minime iterentur, ne unquam in fastidium, quod absit! veniant ea, quæ proferuntur ad laudem et gloriam sponsi Ecclesiæ Domini nostri Jesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

1316 SERMO XXIV (177).

Agit præcipue contra detestabile vitium detractionis; et qua in re rectitudo hominis potissimum consistat.

1. Hoc demum tertio, fratres, reditum ab Urbe nostrum clementior oculus e celo respexit, et vultus tandem serenior desuper arrisit nobis. Quievit Leonina rabies, finem accepit malitia, Ecclesia pacem recepit. Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus, qui eam per hoc ferme octennium diroschismate conturbarat. Num vero ego gratis de tantis periculis ero redditus vobis? Vestris desideriis donatus sum, vestris me profectibus paro: quorum vivo meritis, volo vivere studiis et saluti. Quodque dudum cœpta in Canticis me exsequi vultis, libenter quidem accipio, et dignum arbitror interruptum potius resarcire sermonem, quam novi ordiri quidpiam. Vereor autem ne dissuetum per id temporis animum et distentum diu habitum, non solum ad tam diversa, sed etiam ad tam indigna, dignitas materiæ, prout oportet, non admittat. Sed si quod habeo, hoc vobis do; poterit et fideli obsequio meo Deus, etiam quod non habeo, dare ut dem. Si non; culpatur sane ingenium, non voluntas.

2. Locus autem unde incipere debemus, ni fallor, iste est: *Recti diligunt te*. Quod antequam explanare incipiamus quid sit videamus, cujus sit, quisnam hoc videlicet dicat. A nobis namque exigitur quod auctor non loquitur. Et fortasse melius adolescentulis id damus, ut suis verbis et hoc addant (177). Siquidem cum dixissent: *Exsultabimus et lætabimur in te, memores uberum tuorum super vinum* (nec dubium quin matri loquerentur), continuato sermone hoc quoque inferunt: *Recti diligunt te* nata est magna confusio in plerisque editis, in quibus refertur utrumque exordium, sed perperam. Hæc enim varietas inde orta est, quod Bernardus bis hunc eundem sermonem pronuntiavit: primo quidem cum exordio breviori anno 1137, antequam Romam tertio proficisceretur; secundo vero, cum iode rediit anno 1138, eundem repetiit cum altero exordio, ut interruptum opus ab ultimo hoc sermone resumeret. Codex unus Regius, num. 4511, consequenter eundem sermonem sub duplici exordio repetit: unus item Thuanus Colberinus semel hoc loco cum uno exordio, et iterum post sermonem 60 cum altero,